

**Παιδαγωγικά θέματα
στη διδασκαλία του Μπριτζ**

**Αξιολόγηση της α΄ φάσης του προγράμματος «Μπριτζ
στα ανοιχτά Σχολεία», Φεβρουάριος – Μάιος 2017**

Δημήτρης Παπασπύρου

Σεπτέμβριος 2017

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	σ. 5
1.1 Το πρόγραμμα «Ανοιχτά Σχολεία»	σ. 7
1.2 Το «ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος» (ΙΣΝ)	σ. 7
1.3 Η Ελληνική Ομοσπονδία Μπριτζ	σ. 8
1.4 Η προσπάθεια της ΕΟΜ για εισαγωγή του Μπριτζ στην τυπική εκπαίδευση το 2009	σ. 8
1.5 Η ΕΟΜ επανέρχεται το 2016 για διδασκαλία του Μπριτζ στα σχολεία	σ. 9
1.6 Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Μπριτζ στα Ανοιχτά Σχολεία»	σ. 11
1.7 Χαρακτηριστικά της αξιολόγησης του «Μπριτζ στα Ανοιχτά Σχολεία»	σ. 12
1.8 Τα χαρακτηριστικά του ερευνητικού δείγματος	σ. 14
1.9 Η σεμιναριακή προετοιμασία των εκπαιδευτών των «Ανοιχτών Σχολείων»	σ. 14
1.10 Τα προβλήματα που αντιμετώπισαν οι εκπαιδευτές των «Ανοιχτών Σχολείων»	σ. 16
1.11 Η άποψη των εκπαιδευτών των «Ανοιχτών Σχολείων» για το πρόγραμμα	σ. 17
1.12 Πώς εξηγείται η θετική στάση των εκπαιδευτών για την πρώτη εφαρμογή του «Μπριτζ στα Ανοιχτά Σχολεία»;	σ. 18
1.13 Προτάσεις των εκπαιδευτών για τη συνέχεια του προγράμματος	σ. 20
1.14 Συμπεράσματα	σ. 22
Επίλογος	σ. 24
Παράρτημα	σ. 25

Εισαγωγή

Η σειρά «Παιδαγωγικά θέματα στη διδασκαλία του Μπριτζ» παρουσιάστηκε για πρώτη φορά το 2014 και περιλαμβάνει κείμενα που αφορούν στη μεθοδολογία διδασκαλίας του Μπριτζ σε τάξεις αρχάριων ενήλικων μαθητών. Το κείμενο που ακολουθεί είναι αρκετά διαφορετικό από τα προηγούμενα, είναι ελάχιστα θεωρητικό και αφορά στην παρουσίαση των συμπερασμάτων μιας έρευνας που σχετίζεται με τη διδασκαλία του Μπριτζ σε παιδιά.

Την άνοιξη του 2017 δόθηκε η ευκαιρία στην Ελληνική Ομοσπονδία Μπριτζ (EOM) να παρουσιάσει και να διδάξει το Μπριτζ σε 18 σχολεία της Αθήνας, στο πλαίσιο του προγράμματος «Ανοιχτά Σχολεία» του Δήμου Αθηναίων και του «Ιδρύματος Σταύρος Νιάρχος». Η συμμετοχή της EOM στο πρόγραμμα αυτό ολοκληρώθηκε με το 1^ο σχολικό πρωτάθλημα Μπριτζ το οποίο έγινε στο Δημοτικό Σχολείο Πετραλώνων στις 28 Μαΐου 2017.

Από το εισαγωγικό σεμινάριο της μεθόδου “Cards on the Table” της Audrey Grant (Ιούνιος 2014) και μετά υπήρξε σημαντικό παιδαγωγικό και συμβουλευτικό έργο στην EOM με σκοπό την ενίσχυση, υποστήριξη και βελτίωση των εκπαιδευτών της. Αυτό το έργο συνοδεύταν από συνεχή αξιολόγηση και ερευνητική διάθεση, ώστε να γνωρίζουν οι υπεύθυνοι των σεμιναρίων και του εκπαιδευτικού έργου της Ομοσπονδίας κατά πόσο επετεύχθησαν οι επιδιωκόμενοι στόχοι. Και στην περίπτωση των «ανοιχτών σχολείων» έγινε προσπάθεια αξιολόγησης, βασισμένη κυρίως σε ένα ερωτηματολόγιο που δόθηκε στους εκπαιδευτές αυτού του προγράμματος (επίσης η έρευνα βασίστηκε στις αναρτήσεις της ιστοσελίδας «[Μίνι Μπριτζ στα ανοιχτά σχολεία](#)»¹, η οποία φιλοξενήθηκε στο ηλεκτρονικό κοινωνικό δίκτυο Facebook, όπως και σε εκθέσεις που συνέταξαν οι εκπαιδευτές αλλά και σε προσωπικές συζητήσεις και συναντήσεις του ερευνητή με τους εκπαιδευτές).

Αυτή η αξιολόγηση – έρευνα παρουσιάζεται σ’ αυτό το κείμενο. Πρόκειται για μια **εσωτερική αξιολόγηση**, προέρχεται δηλαδή από ένα πρόσωπο-ερευνητή που έχει εμπλακεί στο πρόγραμμα και γνωρίζει την εξέλιξή του. Το σχετικά άγνωστο αντικείμενο του Μπριτζ θα δυσχέραινε μια **εξωτερική αξιολόγηση**, η οποία δε θα του πρόσδιδε κάποια επιπλέον διάσταση (απλώς θα οδηγούσε σε αύξηση του κόστους για την EOM, μιας και για την παρούσα εργασία δεν απαιτήθηκε κάποια αμοιβή και δε δαπανήθηκαν πόροι, πέρα από την προσωπική εργασία).

---

¹ Βλ. σχετικά: <https://www.facebook.com/groups/363260364058570/>

Τα βασικά συμπεράσματα είναι πως η πρώτη φάση διδασκαλίας του Μπριτζ σε μαθητές σχολείων της Αθήνας ήταν κυρίως μια πειραματική-πilotική προσπάθεια, από εκπαιδευτές ιδιαίτερα πρόθυμους να αναλάβουν αυτό το έργο, αλλά οι οποίοι δεν έτυχαν ιδιαίτερης επιμόρφωσης για την αποστολή αυτή, πέρα από γενικές οδηγίες που είχαν δοθεί σε παλαιότερα σεμινάρια. Το μειονέκτημα του προγράμματος είναι η σύγχυση στη θέση του «παρόχου» του προγράμματος, ενώ το μεγάλο όφελος για την EOM είναι η ευρεία εφαρμογή της μεθόδου «Μίνι - Μπριτζ», η οποία είχε προετοιμαστεί από παλαιότερα², όπως και η συνεργασία της με σημαντικούς οργανισμούς της ελληνικής κοινωνίας (Δήμος Αθηναίων, Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος).

Η επανάληψη του προγράμματος την επόμενη σχολική χρονιά 2017-2018 απαιτεί ενδυνάμωση των εκπαιδευτών και καλύτερο συντονισμό με τις σχολικές μονάδες, ο οποίος συντονισμός στην πρώτη φάση ήταν υποτυπώδης. Τα οφέλη που υπόσχεται το πρόγραμμα για την EOM είναι σοβαρά και ικανά να αναδιαμορφώσουν την πορεία του ελληνικού Μπριτζ.

Τέλος, η αποτύπωση των συμπερασμάτων αυτής της έρευνας σε ένα κείμενο γίνεται με σκοπό την ενημέρωση όχι μόνο των παραγόντων της EOM αλλά και της Ευρωπαϊκής Ομοσπονδίας Μπριτζ (EBL) η οποία παρουσιάζεται ως αρωγός της EOM στο πρόγραμμα «Παίδες 2015-2019» και με τα στελέχη της οποίας βρισκόμαστε σε όλο και στενότερη συνεργασία. Αποδέκτης της εργασίας θα είναι και η Επιτροπή Νέων της Παγκόσμιας Ομοσπονδίας Μπριτζ (WBL), ώστε τα συμπεράσματά μας να γνωστοποιηθούν, ίσως και να χρησιμεύσουν, στο ευρύτερο δυνατόν επίπεδο.

Δημήτρης Παπασπύρου

Κοινωνιολόγος, Σύμβουλος της EOM σε παιδαγωγικά θέματα

Αγρίνιο, Σεπτέμβριος 2017

---

² Βλ. σχετικά το τεύχος αρ. 89 του περιοδικού της EOM (Μάρτιος-Απρίλιος 2009): <https://magazine.hellasbridge.org/portfolio/tefchos-89/>

1.1 Το πρόγραμμα «Ανοιχτά Σχολεία»

Σύμφωνα με τη σχετική ιστοσελίδα του Δήμου Αθηναίων³ «Το πρόγραμμα *Ανοιχτά Σχολεία* αποτελεί μία καινοτόμο πρωτοβουλία του δήμου Αθηναίων με αποκλειστικό δωρητή το *Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος*... επιλέξαμε να αφήσουμε ανοιχτά 25 σχολικά κτίρια του Δήμου μετατρέποντας τα σε χώρους συνάντησης των κατοίκων της γειτονιάς για *δωρεάν δράσεις* πολιτιστικού, ψυχαγωγικού, εκπαιδευτικού, τεχνολογικού και αθλητικού χαρακτήρα που αφορούν όλες τις ηλικιακές ομάδες... Έχοντας ήδη συμπληρώσει έναν χρόνο πιλοτικής λειτουργίας τη χρονιά 2015-2016 και χάρη στη μεγάλη ανταπόκριση του κόσμου, το πρόγραμμα υλοποιείται τη φετινή χρονιά καθημερινά από τη λήξη της πρωινής λειτουργίας έως τις 9.30 το βράδυ και τα Σαββατοκύριακα από τις 10 το πρωί ως τις 8 το βράδυ. Τα σχολεία μένουν ανοιχτά με φύλαξη και καθαριότητα, ώστε σε τίποτα να μην επηρεάζεται η πρωινή τους λειτουργία».

1.2 Το «Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος» (ΙΣΝ)

Και πάλι σύμφωνα με την αντίστοιχη ιστοσελίδα⁴ «Το Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος (SNF) είναι ένας από τους μεγαλύτερους ιδιωτικούς φιλανθρωπικούς, οργανισμούς στον κόσμο και πραγματοποιεί δωρεές στους τομείς της τέχνης και του πολιτισμού, της παιδείας, της υγείας και του αθλητισμού και της κοινωνικής πρόνοιας... Το Ίδρυμα ενισχύει οργανισμούς που αναμένεται να επιφέρουν αισθητά, διαχρονικά και θετικά αποτελέσματα στην κοινωνία και επιδεικνύουν αποτελεσματική διοίκηση και σωστή διαχείριση. Το ΙΣΝ στηρίζει επίσης προγράμματα που συμβάλλουν στη συνεργασία φορέων δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, ως αποτελεσματικά μέσα υποστήριξης του κοινού καλού».

1.3 Η Ελληνική Ομοσπονδία Μπριτζ

³ <https://www.athensopenschools.gr/el/anoikta-sxoleia/mathe-gia-to-programma/>

⁴ <http://www.snf.org/el/isn/istoria-skopos/>

Στην ιστοσελίδα της ΕΟΜ διαβάζουμε τα εξής⁵: «*Η ΕΟΜ ιδρύθηκε το 1965 με αρχική δύναμη 3 σωματεία – μέλη και μερικές δεκάδες αθλητές. Το 1975 το αγωνιστικό Μπριτζ αναγνωρίστηκε με νόμο σαν πνευματικό άθλημα, υπαγόμενο στην Γενική Γραμματεία Αθλητισμού. Έκτοτε γνώρισε μεγάλη ανάπτυξη και σήμερα αριθμεί συνολικά 58 σωματεία – μέλη σε όλη την Ελλάδα (23 στο Λεκανοπέδιο της Αττικής και 35 σε όλη την υπόλοιπη χώρα) και περισσότερους από 4.500 ενεργούς αθλητές*».

Η εκπαίδευση νεαρών ατόμων αποτελεί στόχο κάθε αθλητικής ομοσπονδίας, τόσο για τη διάδοση του αθλήματος όσο και για την επιβίωση της ομοσπονδίας. Μέχρι τα τελευταία χρόνια η ΕΟΜ δεν είχε να επιδείξει κάποιο έργο στην εκπαίδευση των παιδιών και μόνο με μεμονωμένες ενέργειες εκπαιδευτών ή με ενδοοικογενειακή πρωτοβουλία παρουσιάζοντουσαν αθλητές του Μπριτζ σε παιδικές και εφηβικές ηλικίες. Το 2015 υπέβαλα στην ΕΟΜ το πρόγραμμα «Παιδες 2015-2019» το οποίο έχει ως βασικό στόχο την προώθηση του Μπριτζ στα παιδιά. Το πρόγραμμα έγινε αποδεκτό και υλοποιείται, με αποκορύφωμα τη συμμετοχή της Εθνικής Ομάδας παιδών στο πρόσφατο 26^ο Πανευρωπαϊκό Πρωτάθλημα Νέων 2017. Η ΕΒΛ όπως και η Επιτροπή Νέων της Παγκόσμιας Ομοσπονδίας έχουν ενημερωθεί αναλυτικά γι' αυτό το πρόγραμμα.

1.4 Η προσπάθεια της ΕΟΜ για εισαγωγή του Μπριτζ στην τυπική εκπαίδευση το 2009

Ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος είναι ο συγκεντρωτικός του χαρακτήρας. Διαβάζουμε χαρακτηριστικά για το θέμα αυτό σε πρόσφατη έκθεση του Οργανισμού Οικονομικής Συγκρότησης και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ/ΟΕCD)⁶:

«Η Ελλάδα παραμένει ένα από τα πιο συγκεντρωτικά εκπαιδευτικά συστήματα της Ευρώπης, ενώ άλλες χώρες καταβάλλουν σημαντικές προσπάθειες με στόχο την αποκέντρωση των εκπαιδευτικών τους συστημάτων, την αύξηση της ελαστικότητας και την προσαρμογή της

---

⁵ <https://www.hellasbridge.org/schetika/>

⁶ “Education Policy Advice for Greece, OECD, 2011”.

Δημοτικής, Μέσης και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στις ανάγκες των σπουδαστών τους και παράλληλα βελτιώνουν τις εργασιακές συνθήκες των δασκάλων, των ερευνητών και των στελεχών των πανεπιστημιακών σχολών τους».

Άρα, κάθε προσπάθεια της ΕΟΜ να παρουσιάσει το Μπριτζ στα σχολεία πρέπει να περάσει απαραίτητως από το Υπουργείο Παιδείας. Το 2009 η Διοίκηση της ΕΟΜ κατέθεσε μια αίτηση με την οποία ζητούσε άδεια για να παρουσιαστεί στα σχολεία το πνευματικό άθλημα του Μπριτζ:

«Το Μπριτζ είναι αναγνωρισμένο σαν Πνευματικό άθλημα στις περισσότερες χώρες του κόσμου, όπως και από τη Διεθνή Ολυμπιακή Επιτροπή (ΔΟΕ). Σε πολλές Ευρωπαϊκές χώρες και στις ΗΠΑ διδάσκεται στα σχολεία ... παρακαλούμε για τη σύμφωνη γνώμη και πολύτιμη αρωγή σας στο συντονισμό μιας από κοινού προσπάθειας παρουσίασης και πιθανόν διδασκαλίας του Μπριτζ στα σχολεία Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης».

Η απάντηση του Υπουργείου Παιδείας ήταν αρνητική και βασίστηκε στην εξής γνωμοδότηση του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου:

«παρόλο που το Μπριτζ όπως και το Σκάκι συγκαταλέγονται στα πνευματικά παιχνίδια-αθλήματα, εντούτοις δεν απαιτούν σωματικές διεργασίες. Για το λόγο αυτό δεν κρίνεται παιδαγωγικά κατάλληλο όσον αφορά την ένταξή του στο μάθημα της φυσικής αγωγής».

1.5 Η ΕΟΜ επανέρχεται το 2016 για διδασκαλία του Μπριτζ στα σχολεία

Το Σεπτέμβριο του 2016 και μετά από εσωτερικές διεργασίες (ενίσχυση της εκπαιδευτικής δραστηριότητας, πρόγραμμα «παιδες 2015-2019») η ΕΟΜ επανήλθε στο αίτημά της να παρουσιαστεί το Μπριτζ σε σχολεία της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Αυτή τη φορά η απάντηση του Υπουργείου Παιδείας ήταν θετική αλλά υπό προϋποθέσεις:

«Σας κάνουμε γνωστό ότι εγκρίνουμε την είσοδο σε διαπιστευμένους εκπαιδευτές της Ελληνικής Ομοσπονδίας Μπριτζ σε Δημοτικά Σχολεία της χώρας, κατά το σχολικό έτος 2016-2017, προκειμένου να ενημερωθούν οι μαθητές για το αγωνιστικό Μπριτζ, το οποίο αποτελεί πνευματικό

άθλημα. Η παραπάνω άδεια χορηγείται εφόσον υπάρχει σύμφωνη γνώμη του/της Διευθυντή/Διευθύντριας και του συλλόγου διδασκόντων των σχολείων με τις προϋποθέσεις που ακολουθούν: ...».

Με την ανακοίνωση - άδεια του Υπουργείου ορισμένα στελέχη της ΕΟΜ που έχουν αρμοδιότητες στο χώρο της εκπαίδευσης άρχισαν να σχεδιάζουν τον τρόπο με τον οποίο θα προσεγγίζαμε τα σχολεία και θα παρουσιάζαμε το Μπριτζ στους μαθητές, έτσι ώστε να δελεαστούν από το παιχνίδι και να δεχθούν να παρακολουθήσουν μαθήματα μετά το σχολικό πρόγραμμα. Το εγχείρημα έδειχνε δύσκολο, επειδή ο αριθμός των διαθέσιμων εκπαιδευτών ήταν μικρός, η προσπάθεια πρωτόγνωρη, ο τρόπος προσέγγισης άγνωστος και υπό διαμόρφωση, οι αντιρρήσεις των σχολείων πολλές, το παιχνίδι του Μπριτζ σχετικά άγνωστο, η προκατάληψη για την τράπουλα έντονη.

Αυτή η δραστηριοποίηση μας οδήγησε στην ανακάλυψη του προγράμματος «**Ανοιχτά Σχολεία**» και σε επικοινωνία με το Δήμο Αθηναίων. Το πρόγραμμα αυτό παρέκαμπε πολλά από τα προβλήματα / προϋποθέσεις που έθετε το Υπουργείο Παιδείας για την επίσκεψη –παρουσίαση του Μπριτζ στα Δημόσια σχολεία κι έδειχνε να διευκολύνει αυτήν την προσπάθειά μας. Επικοινωνήσαμε με την αρμόδια υπηρεσία του Δήμου Αθηναίων, η οποία αντιμετώπισε θετικά την πρότασή μας για συμμετοχή του Μπριτζ στις δραστηριότητες των «Ανοιχτών Σχολείων» και στις αρχές του Φεβρουαρίου του 2017 οι εκπαιδευτές της ΕΟΜ πραγματοποίησαν τις πρώτες επισκέψεις τους σε Δημοτικά Σχολεία του Δήμου Αθηναίων. Όπως ήταν αναμενόμενο τα προβλήματα και οι δυσκολίες ήταν αρκετές, οπότε η σκέψη για έρευνα - αξιολόγηση του προγράμματος έγινε πιο επιτακτική. Πέραν των «Ανοιχτών Σχολείων» ένας πτυχιούχος εκπαιδευτής της ΕΟΜ κατάφερε να αξιοποιήσει την άδεια του Υπουργείου Παιδείας και να παρουσιάσει το Μπριτζ σε δημοτικό σχολείο της Αττικής (συμμετείχε κι αυτός στην έρευνα).

1.6 Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Μπριτζ στα Ανοιχτά Σχολεία»

Το πρόγραμμα αυτό ξεκίνησε το Φεβρουάριο του 2017 και ολοκληρώθηκε στο τέλος του Μαΐου του 2017 με την πραγματοποίηση του 1^{ου} σχολικού πρωταθλήματος Μπριτζ στην Ελλάδα. Καθώς εξελισσόταν σκέφθηκα ότι πρόκειται για μια ευκαιρία να μελετήσουμε τις δυνατότητες της Ομοσπονδίας μας, τα πλεονεκτήματά μας και τις αδυναμίες μας. Άρχισα να σχεδιάζω μια πιθανή εκπαιδευτική έρευνα με σκοπό την αξιολόγηση αυτής της προσπάθειας, την οποία αντιμετώπισα ως ένα «Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα». Τι σημαίνει αυτό;

Ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα διαθέτει ορισμένα, βασικά χαρακτηριστικά, τα εξής:

- **Τη διάρκεια του** (η οποία μπορεί να κυμαίνεται από λίγες ημέρες ως και χρόνια)
- **Τους συντελεστές – πόρους του** (ανθρώπινους, υλικούς κλπ)
- **Τη μεθοδολογία του** (πώς σχεδιάζεται, υλοποιείται και αξιολογείται)
- **Τους «πελάτες» του** (σε ποιους απευθύνεται: άτομα, ομάδες, ενηλίκους, ανηλίκους)
- **Τους στόχους του** (μορφωτικοί, κοινωνικοί κ.α.)

Επίσης, σε κάθε Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα και σε επίπεδο ανθρώπινων πόρων μπορούμε να διακρίνουμε τα εξής άτομα ή ομάδες ως πρωταγωνιστές (οπότε να ασχοληθούμε με την αξιολόγηση της δράσης τους):

1. Τον πάροχο / φορέα του προγράμματος

2. Τον εκπαιδευτή / τους εκπαιδευτές του προγράμματος

3. Τους εκπαιδευόμενους του προγράμματος (συνήθως μια ομάδα εκπαιδευόμενων).

Από την αρχή του εγχειρήματος προέκυψαν ερωτηματικά και προβληματισμοί για τη διαδικασία παρουσίασης – διδασκαλίας του Μπριτζ στα «Ανοιχτά Σχολεία», όπως:

1. **Ποιος ήταν ο πάροχος;** Ο Δήμος Αθηναίων; Το ΙΣΝ; Η ΕΟΜ; Ποιος ήταν υπεύθυνος τόσο για το συντονισμό όσο και για τη λήψη αποφάσεων που αφορούσαν στην εξέλιξη του προγράμματος; Σε αρκετές περιπτώσεις οι εκπαιδευτές μας, η γραμματεία της ΕΟΜ και η Διοίκηση βρέθηκαν σε «άγνωστα νερά» μη γνωρίζοντας πώς πρέπει να αντιμετωπίσουμε κάποιο πρόβλημα, αν μπορούμε να λάβουμε κάποιες αποφάσεις κλπ. Δίνω ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα: Ανέλαβα ως βασικός εκπαιδευτής τη διδασκαλία στο 93^ο & 95^ο Δημοτικά σχολεία του Δήμου Αθηναίων. Όταν επικοινωνήσα με τη Διευθύντρια του 93^{ου} Δημοτικού Σχολείου μου εξήγησε ότι το 95^ο δεν υπάρχει εδώ και λίγα χρόνια (τα δύο σχολεία είχαν συγχωνευθεί – γι' αυτό δεν απαντούσε το τηλέφωνο του 95^{ου}). Αυτό δεν αποτέλεσε ιδιαίτερο πρόβλημα, όμως είναι ένα χαρακτηριστικό μη εύστοχης επικοινωνίας. Ο συντονισμός μεταξύ πολλών φορέων και μονάδων είναι

δυσχερής (να μην παραβλέψουμε και τη σημασία των συλλόγων γονέων και κηδεμόνων στη λειτουργία του προγράμματος). Ας φανταστούμε πόσο πιο απλά θα ήταν τα πράγματα αν ένα συγκεκριμένο σχολείο ζητούσε να παρουσιάσουμε το Μπριτζ στους μαθητές του.

2. **Ποιοι οι εκπαιδευτές;** Οι εκπαιδευτές ενηλίκων των σωματείων της Αττικής; Μόνο πιστοποιημένοι εκπαιδευτές; Κι ως βοηθοί εκπαιδευτές ποιοι θα χρησιμοποιηθούν; Και πόσοι βοηθοί είναι απαραίτητοι;
3. **Ποιοι οι εκπαιδευόμενοι;** Μαθητές Δ΄ ως ΣΤ΄ Δημοτικού και μόνο; Κι αν εμφανισθούν μικρότερης ηλικίας μαθητές; Μόνιμοι κάτοικοι του Δήμου Αθηναίων; Πρόκειται για γηγενείς Αθηναίους με καλή γνώση της ελληνικής; Μήπως θα εμφανιστούν προσφυγόπουλα και παιδιά μεταναστών που δε γνωρίζουν καλά την ελληνική γλώσσα;

1.7 Χαρακτηριστικά της αξιολόγησης του «Μπριτζ στα Ανοιχτά Σχολεία»

Άρα, τα στοιχεία που μπορεί να έλκουν το ενδιαφέρον του αξιολογητή σε ένα αξιολογούμενο πρόγραμμα, όπως το «Μπριτζ στα Ανοιχτά Σχολεία» είναι πολλά και η επιλογή τους εξαρτάται από πλήθος παραγόντων και κριτηρίων, όπως ο φορέας και ο τύπος του προγράμματος, η σχέση του αξιολογητή με τον οργανισμό, η κατάρτιση του αξιολογητή, τα ενδιαφέροντά του, το κόστος της αξιολόγησης κ.α.

Αξιολογώντας ένα πρόγραμμα με βάση τα στοιχεία που το συνθέτουν πραγματοποιούμε **αναλυτική αξιολόγηση** (*analytic evaluation*), δηλαδή αξιολόγηση είτε (α) των συστατικών μερών του αξιολογουμένου (*component evaluation*) είτε (β) των πλευρών - διαστάσεων του (*dimensional evaluation*). Άρα, σε κάθε περίπτωση πρέπει να ορίσουμε τι είναι «**αξιολογούμενο**» (*evaluand*), δηλαδή ποιο στοιχείο του προγράμματος αξιολογείται: πρόσωπα, διαδικασίες, προϊόντα ή απόδοση.

Αν, λοιπόν, δεν μπορεί να συμπεριληφθούν όλα τα στοιχεία του προγράμματος στην προσπάθεια αξιολόγησης, αυτό σημαίνει πως πρέπει να επιλέξουμε όσα από αυτά κρίνουμε ως

σημαντικά. Ποιο από τα στοιχεία που συνέθεταν το πρόγραμμα «Μπριτζ στα ανοιχτά σχολεία» ήταν το πιο χρήσιμο για την EOM να αξιολογηθεί;

- Αξιολόγηση συντελεστών;
- Αξιολόγηση στόχων;
- Οικονομική αξιολόγηση;

Επέλεξα ως «**αξιολογούμενο**» τη στάση των εκπαιδευτών απέναντι στο πρόγραμμα και τη διάθεσή τους να συνεχίσουν να εργάζονται σ' αυτό. Αυτή η επιλογή συνδέεται με το γεγονός ότι η EOM δεν ήταν ο αποκλειστικός φορέας του προγράμματος, η ομάδα των εκπαιδευόμενων δεν ήταν καθορισμένη, οπότε το μόνο σαφώς ορισμένο στοιχείο του προγράμματος ήταν οι εκπαιδευτές μας, οι οποίοι όμως για πρώτη φορά θα δοκίμαζαν να παρουσιάσουν και να διδάξουν το Μπριτζ σε ανάλογο κοινό και συνθήκες (παιδιά σε σχολείο). Αποφάσισα πως η **ανάλυση της στάσης των εκπαιδευτών απέναντι σ' αυτήν την εμπειρία θα ήταν μια πολύ σημαντική γνώση για το μέλλον και σ' αυτήν τη συγκυρία είναι η σημαντικότερη γνώση που μπορούμε να αποκτήσουμε.**

Εδώ θα πρέπει να τονίσω πως η αξιολόγηση ενός εκπαιδευτικού προγράμματος είναι μια επιστημονική και εκπαιδευτική διαδικασία κι όχι «έλεγχος» ή «ανάκριση». Άρα, σκοπός αυτής της έρευνας, η οποία διεξήχθη με βάση ένα ερωτηματολόγιο⁷ και είχε ποιοτικό χαρακτήρα, προσπάθησε δηλαδή να αποκαλύψει στάσεις και αντιλήψεις παρά να συνδέσει μεταβλητές σε αιτιατή βάση, δεν ήταν να ελέγξουμε τη δράση και τη συμπεριφορά των εκπαιδευτών, αλλά να αντιληφθούμε τα προβλήματα, τις δυσκολίες και τα συναισθήματα που προκλήθηκαν από τη συμμετοχή τους στο πρόγραμμα. Εκτός από το ερωτηματολόγιο αξιοποιήθηκαν οι εκθέσεις των εκπαιδευτών (υποβλήθηκαν στη γραμματεία της EOM) όπως και οι αναφορές – συζητήσεις σε λογαριασμό που ανοίχτηκε στο Facebook με τίτλο «Μίνι Μπριτζ στα Ανοιχτά Σχολεία».

1.8 Τα χαρακτηριστικά του ερευνητικού δείγματος

---

⁷ Το ερωτηματολόγιο παρατίθεται αυτούσιο στο Παράρτημα.

Το ερωτηματολόγιο δόθηκε σε όλους τους εκπαιδευτές και τους βοηθούς τους. Με εξαίρεση 3 εκπαιδευτές, οι υπόλοιποι απάντησαν στο ερωτηματολόγιο (μαζί με κάποιους βοηθούς). Η επιστροφή των ερωτηματολογίων ολοκληρώθηκε ένα μήνα μετά την ολοκλήρωση της πρώτου έτους φάσης του προγράμματος (τέλη Ιουνίου 2017). Συγκεντρώθηκαν 14 ερωτηματολόγια, τα οποία αντιστοιχούσαν στις εξής εκπαιδευτικές θέσεις:

2 καθηγητές Εκπαίδευσης της ΕΟΜ,

8 πτυχιούχοι εκπαιδευτές,

4 βοηθοί εκπαιδευτές.

Με κριτήριο το φύλο 8 ερωτηματολόγια απαντήθηκαν από γυναίκες και 6 από άνδρες. Με κριτήριο την ηλικία απαντήθηκαν 2 ερωτηματολόγια από εκπαιδευτές / εκπαιδευτριες ηλικίας 21 – 30 ετών, 3 ερωτηματολόγια από 31-40 και 4 ερωτηματολόγια από 41-50, τέλος 5 ερωτηματολόγια απαντήθηκαν από εκπαιδευτές 51+. Όλοι οι εκπαιδευτές που συμμετείχαν στην έρευνα είναι απόφοιτοι της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

1.9 Η σεμιναριακή προετοιμασία των εκπαιδευτών των «Ανοιχτών Σχολείων»

Οι 14 εκπαιδευτές του ερευνητικού δείγματος είχαν τις εξής συμμετοχές στα σεμινάρια εκπαίδευσης της ΕΟΜ της τελευταίας τετραετίας (από το 2014 που άρχισε η σεμιναριακή δραστηριότητα των εκπαιδευτών μας):

- 11 εκπαιδευτές έχουν συμμετάσχει σε 1 ή περισσότερα σεμινάρια.
- 3 εκπαιδευτές δεν έχουν συμμετάσχει σε κάποιο σεμινάριο.

Αν και δεν υπήρχε επίσημη δραστηριότητα της ΕΟΜ για τη διδασκαλία του Μπριτζ σε παιδιά, από το 2015 στα σεμινάρια των εκπαιδευτών της ΕΟΜ⁸ συμπεριλάβαμε θέματα σχετικά με τη μέθοδο του Μίνι Μπριτζ, ενώ και στις εξετάσεις των εκπαιδευτών του 2015 και του 2016

---

⁸ Βλ. σχετικά: <https://www.hellasbridge.org/teacher-training/>

συμπεριλήφθησαν αντίστοιχα θέματα⁹. Με βάση αυτά τα δεδομένα στο ερωτηματολόγιο υπήρχε η εξής ερώτηση:

3^Α . Αν συμμετείχατε στα σεμινάρια του 2015 & 2016 – στα οποία υπήρχαν εισηγήσεις για το Μίνι Μπριτζ και τη διδασκαλία σε παιδιά – αυτά τα σεμινάρια σε βοήθησαν στη διδασκαλία και την αντιμετώπιση των παιδιών στα ανοιχτά σχολεία;

Οι απαντήσεις των 14 εκπαιδευτών ταξινομούνται ως εξής:

- Αρκετά: 4 (*)
- Λίγο: 5
- «Μόνο υποψίασαν»: 1

Οι υπόλοιποι 4 εκπαιδευτές ή βοηθοί δεν είχαν παρακολουθήσει κάποιο σεμινάριο αντίστοιχου περιεχομένου.

Η Επιτροπή Εκπαίδευσης της EOM και οι υπεύθυνοι των σεμιναρίων μπορούν να είναι ικανοποιημένοι από την πρόβλεψη και την εισαγωγή της μεθόδου Μίνι Μπριτζ στα σεμινάρια, ωστόσο τα αποτελέσματα που δίνει το ερωτηματολόγιο δεν είναι ικανοποιητικά ως προς την ενίσχυση των εκπαιδευτών σε σχέση με τη διδασκαλία σε παιδιά. Ας σημειώσουμε ότι στους 4 εκπαιδευτές που απάντησαν ότι η σεμιναριακή υποστήριξη τους βοήθησε αρκετά συμπεριλαμβάνεται και ο καθηγητής εκπαίδευσης της EOM Βασίλης Βιρβιδάκης, ο οποίος μετέφρασε τη μέθοδο Μίνι Μπριτζ από τη γαλλική της έκδοση και συμμετείχε τόσο στη διοργάνωση των σεμιναρίων εκπαίδευσης όσο και στις εξετάσεις εκπαιδευτών 2015 και 2016. Αν εξαιρέσουμε την απάντηση του κ. Βιρβιδάκη, και είναι λογικό να την εξαιρέσουμε, μόνο 3 από τους 14 εκπαιδευτές θεωρούν ότι έχουν υποστηριχτεί στο θέμα της διδασκαλίας των παιδιών από τα σεμινάρια της EOM¹⁰. Άρα, διαπιστώνουμε ότι υφίσταται έλλειμμα επιμόρφωσης και προετοιμασίας των εκπαιδευτών στο θέμα «διδασκαλία Μπριτζ σε παιδιά».

---

⁹ Βλ. σχετικά τα διαγωνίσματα των εκπαιδευτών του 2015 & 2016 στην ιστοσελίδα της προηγούμενης υποσημείωσης.

¹⁰ Στο φετινό σεμινάριο εκπαιδευτών αφιερώθηκε μια ημέρα στην εκπαίδευση παιδιών και στα «Ανοιχτά Σχολεία». Όμως, το σεμινάριο το 2017 διεξήχθη 21-22 Ιουλίου, μετά την ολοκλήρωση της α' φάσης των ανοιχτών σχολείων και την ολοκλήρωση της έρευνας (τα αποτελέσματα της οποίας παρουσιάστηκαν στο σεμινάριο).

1.10 Τα προβλήματα που αντιμετώπισαν οι εκπαιδευτές των «Ανοιχτών Σχολείων»

Στην ερώτηση:

8. Ποια προβλήματα αντιμετωπίσατε διδάσκοντας στα «ανοιχτά σχολεία» ;

Οι εκπαιδευτές παρουσίασαν μια πληθώρα προβλημάτων, από τα οποία επιλέγω τα εξής:

- *Η μη σταθερή αριθμητικά προσέλευση των μαθητών*
- *Ο κόσμος δεν ήταν σωστά ενημερωμένος και το γεγονός ότι επισκέφτηκα το σχολείο μια βδομάδα πριν την έναρξη δε βοήθησε ιδιαίτερα*
- *Λόγω των μικρών ηλικιών, κάποια δυσκολευόντουσαν στην προσθαφαίρεση / Παιδιά υπερκινητικά - απείθαρχα.*
- *Το πρόγραμμα ξεκίνησε στη μέση της χρονιάς ...*
- *Ένα ακόμα πρόβλημα ήταν η έλλειψη βιβλίων...*
- *Η συμμετοχή ήταν σχετικά μικρή στα περισσότερα σχολεία με αποτέλεσμα νομίζω τα παιδιά να βαριούνται.*
- *Η διευθύντρια του σχολείου ήταν αρνητική μέχρι τέλος ...*
- *«Στο δικό μου σχολείο έγινε και το εξής: 3 βδομάδες πριν από το Πάσχα ξεκίνησε ο δήμος ένα πρόγραμμα «προετοιμασία για το γυμνάσιο» οπότε από τα 12 παιδιά έφυγαν όλα τα παιδιά της 6^{ης} και τα 3 είχαν και μικρότερα αδερφάκια. Μετά ήταν και οι 2 εβδομάδες του Πάσχα και έτσι μετά από 6 βδομάδες συνολικά δεν γύρισε κανένα. Από εκεί και πέρα έμειναν 2 παιδάκια τα οποία ούτε καν ήταν από αυτά που ενδιαφέρονταν και προφανώς βαριόντουσαν νομίζω ότι καθόντουσαν απλώς για να μην πάνε σπίτι τους.*

Η ποικιλία και ο μεγάλος αριθμός προβλημάτων οφείλονται τόσο γεγονός ότι το πρόγραμμα λειτούργησε για πρώτη φορά (άρα, όλα τα προβλήματα ήταν πρωτόγνωρα) όσο και σε εγγενή χαρακτηριστικά – προβλήματα των σχολείων. Τα σχολεία της ελληνικής κοινωνίας

παρουσιάζουν τα τελευταία χρόνια πλήθος προβλημάτων (εξαιτίας της οικονομικής κρίσης, της συνακόλουθης μείωσης πόρων και ανθρώπινου δυναμικού), τα οποία συχνά η σχολική μονάδα αδυνατεί να επιλύσει (επίσης ούτε η κεντρική διοίκηση μπορεί να βοηθήσει σημαντικά). Αν λάβουμε υπόψη μας το σχετικά περιορισμένο διάστημα που είχε στη διάθεσή της η ΕΟΜ για ενημέρωση του κοινού, όπως επίσης ότι ο συντονισμός των «Ανοιχτών Σχολείων» εξαρτάται από ενέργειες του Δήμου Αθηναίων κι όχι άμεσα της ΕΟΜ, αντιλαμβανόμαστε την προέλευση αυτών των προβλημάτων.

Άρα, οι εκπαιδευτές της ΕΟΜ που δίδαξαν στα «Ανοιχτά Σχολεία» βρέθηκαν ενώπιον μιας πολύ διαφορετικής κατάστασης σε σχέση με αυτή που γνωρίζουν από τα σωματεία τους (όπου η διδασκαλία είναι προετοιμασμένη και οργανωμένη σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό, επαναλαμβάνεται κάθε χρόνο και έχει αποκτήσει σταθερότητα και αξιοπιστία). Αντιμετώπισαν προβλήματα τα οποία ούτε γνώσεις διέθεταν για να τα αντιμετωπίσουν ούτε εμπειρία.

1.11 Η άποψη των εκπαιδευτών των «Ανοιχτών Σχολείων» για το πρόγραμμα

Τα προβλήματα που προέκυψαν ήταν απρόβλεπτα, η έλλειψη εμπειρίας απόλυτη (κανείς από τους εκπαιδευτές εκτός του Βασίλη Βιρβιδάκη δεν είχε διδάξει Μπριτζ σε παιδιά), κανείς δεν είναι επαγγελματίας εκπαιδευτικός και μόνο μία εκπαιδύτρια είχε εμπλακεί παλαιότερα σε διδασκαλία παιδιών κι εφήβων αλλά και πάλι μεγαλύτερης ηλικίας. Όλα τα παραπάνω προοιωνίζαν την αρνητική στάση των εκπαιδευτών της ΕΟΜ (κάτι που είχε τεθεί ως υπόθεση εργασίας πριν τη διεξαγωγή της έρευνας). Τέθηκε, λοιπόν, το εξής ερώτημα στους εκπαιδευτές:

9. Κρίνοντας συνολικά το πρόγραμμα «ανοιχτά σχολεία» ως επιτυχημένο ή όχι;

Για το οποίο έλαβα τις εξής απαντήσεις:

- Το βρίσκω επιτυχημένο: **8 εκπαιδευτές**
- ... επιτυχημένο (με επιφυλάξεις): **3 εκπαιδευτές**
- ... μη επιτυχημένο: **1 εκπαιδευτής**
- Περιφραστικές απαντήσεις: «Μια καλή αρχή», «Ποιος ήταν ο στόχος;»

Η ερώτηση αυτή συνοδευόταν από μια ερώτηση ελέγχου, η οποία ήταν η εξής:

10. (αν το πρόγραμμα συνεχιστεί) Θα διδάσκατε και την επόμενη χρονιά στα «ανοιχτά σχολεία» / σε δημοτικά σχολεία;

- **Ναι:** 13 εκπαιδευτές ,
- **Δεν έχω αποφασίσει:** 1 εκπαιδευτής

Παρόλα τα προβλήματα που προέκυψαν οι εκπαιδευτές διαμόρφωσαν μια θετική στάση απέναντι στο πρόγραμμα και στην πιθανή εξέλιξή του την επόμενη χρονιά. Αυτό είναι ένα ιδιαίτερα ευχάριστο συμπέρασμα, το οποίο πρέπει να αναλύσουμε και να κατανοήσουμε. Το πρόγραμμα ολοκληρώθηκε, το 1^ο σχολικό πρωτάθλημα Μπριτζ διοργανώθηκε και σχεδιάζουμε την 2^η φάση του προγράμματος. Και στη 2^η φάση οι εκπαιδευτές της ΕΟΜ θα διαδραματίσουν έναν πολύ σημαντικό ρόλο και πάλι υπό δύσκολες συνθήκες. Αυτή η θετική στάση αποτελεί ένα ισχυρό εφόδιο ενόψει της συνέχειας του προγράμματος.

1.12 Πώς εξηγείται η θετική στάση των εκπαιδευτών για την πρώτη εφαρμογή του «Μπριτζ στα Ανοιχτά Σχολεία»;

Η ποιοτική έρευνα συνδυάζεται με την παραγωγή θεωρητικών συμπερασμάτων και βρισκόμαστε ακριβώς σ' αυτό το σημείο, αφού προσπαθούμε να εξηγήσουμε τη θετική στάση των εκπαιδευτών απέναντι σε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα, το οποίο οι ίδιοι οι εκπαιδευτές το περιγράφουν προβληματικό, αλλά είναι πρόθυμοι να επαναλάβουν.

Ένα θέμα που δεν πρέπει να παραβλέψουμε είναι η θετική στάση αυτής της ομάδας απέναντι στην εκπαίδευση. Αρκετοί από τους εκπαιδευτές των «Ανοιχτών Σχολείων» είναι αφοσιωμένοι στην εκπαίδευση του Μπριτζ, στο πλαίσιο των σωματείων τους ή των σωματείων με τα οποία συνεργάζονται. Οι περισσότεροι έχουν παρακολουθήσει τα πρόσφατα σεμινάρια εκπαίδευσης της ΕΟΜ. Κάποιοι εκπαιδευτές συμμετείχαν στη μετάφραση των βιβλίων της

μεθόδου “Cards on the table”. Επίσης, οι περισσότεροι συμμετείχαν στις εξετάσεις εκπαιδευτών του 2015 και του 2016. Άρα, πρόκειται για πρόσωπα που ενδιαφέρονται για την εκπαίδευση του Μπριτζ και εργάζονται συστηματικά γι’ αυτήν.

Κι όταν έχουμε θετική στάση απέναντι στην εκπαίδευση δεν είναι λογικό να απορρίπτουμε την εκπαίδευση των παιδιών. Αντιθέτως, θεωρώ ότι η κοινότητα του ελληνικού Μπριτζ περίμενε επί πολλά χρόνια αυτήν την ευκαιρία, να διδαχθεί το Μπριτζ σε παιδιά και ειδικά σε σχολικό περιβάλλον, με αποτέλεσμα οι εκπαιδευτές να δείξουν ζήλο και θετική διάθεση.

Οι απαντήσεις στην επόμενη ερώτηση δείχνουν, από μια άλλη γωνία, αυτή τη θετική στάση των εκπαιδευτών:

14.Η διδασκαλία σε παιδιά στο πλαίσιο των «Ανοιχτών σχολείων»:

- *Ήταν πιο δύσκολη από τη διδασκαλία σε ενηλίκους: 6*
- *Είναι διαφορετική: 2*
- *Και ευκολότερη και δυσκολότερη: 1*
- *Πιο εύκολη: 2*
- *Εξίσου εύκολη: 1*

Οι μισοί από τους ερωτηθέντες αναγνωρίζουν ότι η διδασκαλία του Μπριτζ σε παιδιά είναι δυσκολότερη σε σύγκριση με τη διδασκαλία σε ενηλίκους. Όμως, η διδασκαλία σε παιδιά ανταμείβεται περισσότερο από ό,τι στους ενηλίκους, ως εξής:

15.Η επίτευξη της μάθησης κατά τη διδασκαλία σε παιδιά στο πλαίσιο των «Ανοιχτών σχολείων»:

- *Ήταν πιο εύκολη από τη διδασκαλία σε ενηλίκους: 6*
- *Ήταν εξίσου εύκολη / δύσκολη με τη διδασκαλία σε ενηλίκους: 3*
- *Πιο δύσκολη: 2*

Η ενασχόληση με τη διδασκαλία του Μπριτζ στα παιδιά προκαλεί ενθουσιασμό στους εκπαιδευτές, οι οποίοι αναγνωρίζουν ότι τα παιδιά μαθαίνουν πολύ ευκολότερα το Μπριτζ σε

σχέση με τους ενήλικους. Θεωρώ ότι πρόκειται για το ίδιο συναίσθημα ικανοποίησης που έχει κάθε δάσκαλος σ' αυτόν τον κόσμο βλέποντας ότι η διδασκαλία του μετουσιώνεται σε γνώση.

1.13 Προτάσεις των εκπαιδευτών για τη συνέχεια του προγράμματος

Στους εκπαιδευτές τέθηκε και η εξής ερώτηση μέσω της οποίας αντλούμε προτάσεις για την εξέλιξη του προγράμματος:

11.(αν το πρόγραμμα συνεχιστεί) Τι θα ήθελες να είναι διαφορετικό την επόμενη χρονιά στα «ανοιχτά σχολεία»;

- *Να ξεκινήσει από την αρχή του σχολικού έτους (7) και να έχουμε επικοινωνία με τους γονείς των παιδιών. Πιο προσεκτική επιλογή των σχολείων.*
- *Μια πιο οργανωμένη επαφή με τα σχολεία (4)...η ύπαρξη βιβλίου (3) ...*
- *Επίσης να κάνουμε συχνά αγώνες ώστε να μπαίνουν τα παιδιά στο κλίμα (3). Ένταξη των παιδιών στο αθλητικό δυναμικό του Μπριτζ. Συνέχεια στο Γυμνάσιο.*
- *Εάν υπάρχουν περιπτώσεις παιδιών που καταστρέφουν την τάξη, να έχει την δυνατότητα ο δάσκαλος να προτείνει την απομάκρυνσή τους απ' το πρόγραμμα.*
- *Να υπάρχουν αυστηρότερες προδιαγραφές, π.χ. ελάχιστος αριθμός συμμετεχόντων και απαίτηση συνέπειας στις προσελεύσεις ... δέσμευση των γονέων ...*
- *να υπάρχουν κάποια βοηθήματα όπως φωτοτυπίες, ασκησούλες, χρωματιστές τράπουλες, βάσεις για τα χαρτιά (το βιβλίο δεν μου φαίνεται απαραίτητο, πιθανόν τα παιδιά να το αντιμετωπίσουν ως ένα ακόμα μάθημα)*

Επίσης, οι εκπαιδευτές απάντησαν στην εξής ερώτηση:

12. Πώς θα μπορούσε να σε βοηθήσει η ΕΟΜ / η Επιτροπή Εκπαίδευσης/ η επιτροπή σεμιναρίων, ώστε να αντιμετωπίσεις στο μέλλον τις διδακτικές ανάγκες του προγράμματος «ανοιχτά σχολεία» και γενικότερα τη διδασκαλία σε παιδιά;

- *Επικοινωνία των εκπαιδευτών & ανταλλαγή εμπειριών, ενημερωτικό δελτίο με αναφορές σε περιπτώσεις και πώς διευθετήθηκαν, ακαδημαϊκή αρθρογραφία για τη διδακτική και την παιδαγωγική, ευελιξία στο αναλυτικό πρόγραμμα (2)*
- *ένα σεμινάριο για την εκπαίδευση ανηλίκων (2) να βοηθούσε στο πώς να προσεγγίσουμε τα παιδιά που για αρκετούς από εμάς είναι κάτι καινούριο... Οι συζητήσεις και οι καθημερινές ενημερώσεις όλων των εκπαιδευτών στη σελίδα «Ανοιχτά σχολεία» στο Facebook ήταν πολύ χρήσιμες.*
- *Καταρχήν να έλθει σε επαφή και με άλλα σχολεία, ως ο επίσημος φορέας της Δράσης*
- *Με την έκδοση και τη διανομή του βιβλίου η ΕΟΜ και με την οργάνωση συναντήσεων η επιτροπή για καλύτερο συντονισμό της διδασκαλίας*

Είναι φανερό πως η υπόθεση «διδασκαλία του Μπριτζ σε παιδιά» απαιτεί μόνιμη και αποτελεσματική λειτουργία μιας αντίστοιχης υπο-δομής από την ΕΟΜ. Οι λειτουργίες αυτής της υποδομής θα αφορούν στην εκπαίδευση και επιμόρφωση των εκπαιδευτών, στη συνεχή σεμιναριακή κάλυψη αντίστοιχων θεμάτων, την αλληλοτροφοδότηση μεταξύ των εκπαιδευτών στη βάση των εμπειριών που αποκομίζουν, στη λειτουργία μιας συνεχούς, «ζωντανής» επικοινωνιακής βάσης (π.χ. μέσω ενός κοινωνικού δικτύου) που εξασφαλίζει την εσωτερική επικοινωνία της υπο-δομής εκπαίδευσης των ανηλίκων αλλά και στην επικοινωνία με τους εξωτερικούς παράγοντες αυτής της εκπαιδευτικής λειτουργίας (γονείς, συλλόγους γονέων & κηδεμόνων, Διευθυντές Σχολείων, Συμβούλους κλπ).

1.14 Συμπεράσματα

Από την έρευνα που έγινε προέκυψαν σημαντικά συμπεράσματα και παρόλο που η πηγή αυτών των συμπερασμάτων είναι οι εκπαιδευτές, μπορούμε να τα ταξινομήσουμε σε τρία επίπεδα:

I. Εκπαιδευτές των «Ανοιχτών Σχολείων»

Τα βασικά συμπεράσματα για τους εκπαιδευτές είναι τα εξής:

- Διαμόρφωσαν θετική στάση ως προς το πρόγραμμα
- Έδειξαν διάθεση παραμονής και επανάληψης στο πρόγραμμα
- Παρουσίασαν έλλειψη εμπειρίας σε εργασία-διδασκαλία με παιδιά. Ειδικά αυτό το χαρακτηριστικό τους, προκάλεσε άγχος και κόπωση σε πολλούς εκπαιδευτές.
- Έχουν ανάγκες επιμόρφωσης – συμβουλευτικής στο θέμα «διδασκαλία σε παιδιά»
- Είναι προτιμότερο να χρησιμοποιούνται όσο το δυνατόν νεότεροι εκπαιδευτές, ίσως να προτιμούνται περισσότερο οι γυναίκες από τους άνδρες εκπαιδευτές, στη διδασκαλία του Μπριτζ σε παιδιά.

II. Συμπεράσματα: Πάροχος

- Η ΕΟΜ είχε πολύ μικρά περιθώρια διαμόρφωσης του προγράμματος. Οφείλουμε να διεκδικήσουμε μεγαλύτερο μερίδιο συντονισμού και λήψης αποφάσεων.
- Το πρόγραμμα «Ανοιχτά Σχολεία» είχε πολλά κενά, λανθασμένη / άστοχη αντίληψη ως προς τους στόχους του, χαμηλή απορρόφηση δραστηριοτήτων. Η γνώση του Μπριτζ δεν ήταν πάντα το ζητούμενο από όσα παιδιά παρακολουθούσαν το πρόγραμμα.

- Παρουσιάστηκε σύγκρουση διαφορετικών αντιλήψεων ως προς το Μπριτζ (π.χ. δε συμφωνούσαν όλοι οι Διευθυντές των Σχολείων με τη διδασκαλία και την αξία του Μπριτζ).

III. Συμπεράσματα: Εκπαιδευόμενοι

- Δεν ήταν ενημερωμένοι για το αντικείμενο του προγράμματος (κυρίως οι γονείς)
- Ανομοιογενής πληθυσμός (αν και ηλικιακά οι εκπαιδευόμενοι συγκλίνουν στο πρόγραμμα συμμετείχαν παιδιά της αλλοδαπής με χαμηλό επίπεδο γνώσης της ελληνικής)
- Χαμηλός βαθμός δέσμευσης παιδιών-γονέων
- Μειονεκτικό χρονοδιάγραμμα
- Ανάγκη οικονομικού απολογισμού και επανακαθορισμού της οικονομικής διάστασης του προγράμματος (π.χ. συμμετοχή των γονέων).

Επίλογος

Η διαδικασία παρουσίασης του Μπριτζ σε παιδιά σχολικής ηλικίας είναι ικανή να μεταβάλλει οριστικά το χαρακτήρα του ελληνικού Μπριτζ και να καθιερώσει τον αθλητικό και εκπαιδευτικό χαρακτήρα του παιχνιδιού. Αρκεί όλοι όσοι ασχολούμαστε με τη διαδικασία αυτή να αποδειχθούμε ικανοί ως προς την ολοκλήρωση και όλο και πιο βελτιωμένη επανάληψη αυτής της διαδικασίας. Απαιτείται μεθοδικότητα, υψηλό επίπεδο συνεργασίας, συντονισμός των προσπαθειών μας και μακροχρόνιος προγραμματισμός. Αυτή η πρώτη επαφή μας με το χώρο των σχολείων μπορεί να ήταν μια πειραματική – πιλοτική προσπάθεια που ανέδειξε προβλήματα δυσλειτουργίας και συντονισμού, ίσως είναι δύσκολο να νοηθεί ως πλήρες «εκπαιδευτικό πρόγραμμα», όμως για την ΕΟΜ προκύπτουν σημαντικά οφέλη στη διάδοση, προώθηση του Μπριτζ, στη συνεργασία με εξωτερικούς φορείς (ΔΑ, ΙΣΝ), στην κινητοποίηση και διάθεση των στελεχών του, στην αναγνώριση ελλειμμάτων που πρέπει να αντιμετωπίσουμε και πλεονεκτημάτων στα οποία μπορούμε να στηριχθούμε.

Παράρτημα

Ερωτηματολόγιο για το θέμα «Εκπαιδευτές στα ανοιχτά σχολεία»

Το ερωτηματολόγιο που ακολουθεί συντάχθηκε για να εξυπηρετήσει κυρίως ανάγκες της εκπαίδευσης των εκπαιδευτών της ΕΟΜ και να διαφωτίσει, σε κάποιο βαθμό, τη συμμετοχή μας στο πρόγραμμα «Ανοιχτά Σχολεία» του Δήμου Αθηναίων, όπου είχαμε για πρώτη φορά την ευκαιρία να παρουσιάσουμε και να διδάξουμε το Μπριτζ σε μεγάλο αριθμό παιδιών και, ιδιαίτερα σημαντικό, στο φυσικό χώρο διδασκαλίας τους.

Το ερωτηματολόγιο δεν είναι ανώνυμο, επειδή ο αριθμός των εκπαιδευτών στους οποίους απευθύνεται είναι μικρός (ώστε ο συνδυασμός των μεταβλητών «φύλο + ηλικία» ουσιαστικά θα αποκάλυπτε την ταυτότητα των ερωτηθέντων). Ωστόσο, οι ατομικές απαντήσεις σας δε θα δημοσιευτούν / ανακοινωθούν, παρά μόνο ως συνολική εικόνα.

Αποτελείται από ερωτήσεις κλειστού τύπου («Ναι/Όχι» κλπ) και από ανοιχτές ερωτήσεις. Διαγράψτε τις κλειστές απαντήσεις που δε σας ταιριάζουν / εκφράζουν (ώστε να μείνει στο κείμενο μόνο η απάντησή σας) και συντάξτε ένα μικρό ή εκτενέστερο κείμενο ως απάντηση στις ανοιχτές ερωτήσεις.

Αν έχετε κάποια απορία για το ερωτηματολόγιο / για συγκεκριμένη ερώτηση μπορείτε να με ρωτήσετε είτε μέσω μηνύματος είτε τηλεφωνικά. Αν δεν μπορείτε να απαντήσετε σε κάποια ερώτηση, αφήστε την κενή. Το ερωτηματολόγιο θα σταλεί αποκλειστικά και μόνο στην ηλεκτρονική μου διεύθυνση: dpapaspyrou@yahoo.gr

Α' τμήμα: Το Προφίλ του Εκπαιδευτή			
(* διαγράψτε τις απαντήσεις που δε σας ταιριάζουν)			
1.Εκπαιδευτική θέση:			
Καθηγητής Εκπαίδευσης ΕΟΜ	Πτυχιούχος Δάσκαλος	Βοηθός Εκπαιδευτής	
2.Συμμετοχή σε εξετάσεις της ΕΟΜ (ως υποψήφιος) :			
στις εξετάσεις του 2015	στις εξετάσεις του 2016	σε παλαιότερες εξετάσεις	Δεν έχω συμμετάσχει σε εξετάσεις
3.Συμμετοχή στα σεμινάρια εκπαίδευσης της ΕΟΜ (και περισσότερες από μια απάντηση) :			
Σεμινάριο Audrey Grant (Ιούνιος 2014)	Σεμινάριο Εκπαίδευσης (Ιούνιος 2015)	Σεμινάριο Εκπαίδευσης (Ιούνιος 2016)	Άλλα (επιπλέον) σεμινάρια: ... ...
3^Α .Αν συμμετείχατε στα σεμινάρια του 2015 & 2016 – στα οποία υπήρχαν εισηγήσεις για το Μίνι Μπριτζ και τη διδασκαλία σε παιδιά – αυτά τα σεμινάρια σε βοήθησαν στη διδασκαλία και την αντιμετώπιση των παιδιών στα ανοιχτά σχολεία;			
Καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Άλλη (αναλυτικότερη) απάντηση:

			...
			...
4. Έχεις διδάξει Μπριτζ σε τμήματα αρχάριων ενηλίκων:			
Ναι		Όχι	
4^Α. (αν απάντησες «Ναι» στην προηγούμενη ερώτηση) Τι εμπειρία διδασκαλίας διαθέτεις σε ενηλίκους:			
Λίγη (1-2 χρόνια)	Αρκετή (3-5 χρόνια)	Μεγάλη (5+)	
5. Έχεις διδάξει σε τμήματα προχωρημένων ενηλίκων:			
Ναι		Όχι	
5^Α. (αν απάντησες «Ναι» στην προηγούμενη ερώτηση) Εμπειρία διδασκαλίας:			
Λίγη (1-2 χρόνια)	Αρκετή (3-5 χρόνια)	Μεγάλη (5+)	
6. Αν έχετε διδάξει είτε σε τμήματα αρχαρίων είτε σε τμήματα ενηλίκων, ποια μέθοδο χρησιμοποιήσατε: (και περισσότερες από μια απάντηση)			
Μέθοδος Audrey Grant	Ολλανδική Μέθοδος	Μίνι Μπριτζ	(άλλη μέθοδος ή συνδυασμός μεθόδων): ... ...
Β' τμήμα: Η σχέση σας με το πρόγραμμα «ανοιχτά σχολεία»			
7. Συμμετείχες στο πρόγραμμα «ανοιχτά σχολεία» ως ;			
Βασικός εκπαιδευτής		Βοηθός εκπαιδευτής	
8. Ποια προβλήματα αντιμετωπίσατε διδάσκοντας στα «ανοιχτά σχολεία» ;			
...			
9. Κρίνοντας συνολικά το πρόγραμμα «ανοιχτά σχολεία» ως επιτυχημένο ή όχι;			
Το βρίσκω επιτυχημένο		Δεν το βρίσκω επιτυχημένο	
10. (αν το πρόγραμμα συνεχιστεί) Θα διδάσκατε και την επόμενη χρονιά στα «ανοιχτά σχολεία» / σε δημοτικά σχολεία;			
Ναι		Όχι	
11. (αν το πρόγραμμα συνεχιστεί) Τι θα ήθελες να είναι διαφορετικό την επόμενη χρονιά στα «ανοιχτά σχολεία»;			
...			
12. Πώς θα μπορούσε να σε βοηθήσει η EOM / η Επιτροπή Εκπαίδευσης/ η επιτροπή σεμιναρίων ώστε να αντιμετωπίσεις στο μέλλον τις διδακτικές ανάγκες του προγράμματος «ανοιχτά σχολεία» και γενικότερα τη διδασκαλία σε παιδιά;			
...			
13. Κατά τη γνώμη σου ποια είναι η καλύτερη συνέχεια για τα παιδιά που παρακολούθησαν φέτος το πρόγραμμα «Ανοιχτά σχολεία»;			
...			

Γ τμήμα: Σύγκριση της διδασκαλίας σε ενήλικους και σε παιδιά

(* για εκπαιδευτές και βοηθούς που έχουν πλέον εμπειρία διδασκαλίας Μπριτζ και σε παιδιά και σε ενήλικους)

14. Η διδασκαλία σε παιδιά στο πλαίσιο των «Ανοιχτών σχολείων»:

Ήταν εξίσου εύκολη / δύσκολη με τη διδασκαλία σε ενήλικους

Ήταν πιο εύκολη από τη διδασκαλία σε ενήλικους

Ήταν πιο δύσκολη από τη διδασκαλία σε ενήλικους

Άλλη απάντηση / περαιτέρω διευκρίνιση της απάντησής σου (αν δε σε καλύπτει καμιά από τις προηγούμενες επιλογές):

15. Η επίτευξη της μάθησης κατά τη διδασκαλία σε παιδιά στο πλαίσιο των «Ανοιχτών σχολείων»:

Ήταν εξίσου εύκολη / δύσκολη με τη διδασκαλία σε ενήλικους

Ήταν πιο εύκολη από τη διδασκαλία σε ενήλικους

Ήταν πιο δύσκολη από τη διδασκαλία σε ενήλικους

Άλλη απάντηση / περαιτέρω διευκρίνιση της απάντησής σου (αν δε σε καλύπτει καμιά από τις προηγούμενες επιλογές):

16. Μετά την εμπειρία των «Ανοιχτών σχολείων»:

Προτιμάς να διδάσκεις μόνο σε ενήλικους

Προτιμάς να διδάσκεις μόνο σε παιδιά

Και σε παιδιά και σε ενήλικους

17. Η – έστω σύντομη - εμπειρία των «Ανοιχτών σχολείων»:

Με επηρέασε / άλλαξε ως εκπαιδευτή.

Δε με επηρέασε / άλλαξε ως εκπαιδευτή.

17^A. (Αν απάντησες καταφατικά στην προηγούμενη ερώτηση) Μπορείς να προσδιορίσεις τις αλλαγές που επέφερε στην ιδιότητά σου ως εκπαιδευτή η εμπειρία των «Ανοιχτών σχολείων»:

...

18. Θα ήθελες να προσθέσεις ή να παρατηρήσεις κάτι άλλο για την πρώτη συμμετοχή των εκπαιδευτών της ΕΟΜ στο πρόγραμμα «Ανοιχτά Σχολεία»;

...

Δ τμήμα: Στοιχεία επικοινωνίας

Όνομα & Επώνυμο

...

Διεύθυνση
ηλεκτρονικού
ταχυδρομείου

...@..

Τηλέφωνο
επικοινωνίας

...

Σας ευχαριστώ για τη συμμετοχή σας στην έρευνα!

Συντάκτης / Ερευνητής: Δημήτρης Παπασπύρου